

İBRAHİM*

Tekke Şairi

Mehmet Öcal OĞUZ

Anahtar Kelimeler: İbrahim, Tekke Edebiyatı, Sorgun, Yozgat, 18. Yüzyıl Türk Edebiyatı

Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı Bahadın kasabasından olan Âşık İbrahim, 18. yüzyılda yaşadığı bilinen birkaç Yozgatlı şairden biridir. Hayatı ve edebî şahsiyeti hakkındaki bilgiler, Bahadınlı araştırmacı Arif Baş'ın sözlü gelenekten derlediği rivayet ve şiirlerden ibarettir. Bunun dışında yazılı kaynaklarda kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır. Cahit Öztelli, Hacıbektaş Müzesinde bulunan bir cönkten aldığı "Merhaba" redifli şiiri *Cem Dergisi*'nin 20 Eylül 1966 tarihli sayısında yayımlamış ve Âşık İbrahim hakkında kaynaklarda bilgi bulamadığını ifade etmiştir. Arif Baş'ın derlediği rivayetlerde, 18. yüzyılda yaşadığı belirtilen Âşık İbrahim'in bir dördlüğü de onun yaşadığı yüzyılı ortaya koyan bir delil olarak gösterilmektedir: "Bin yüz yetmiş beşe konunca sene/ Kül oldum aşkınla ben yana yana/ Elestü'den ervah geldi bu cana/ İbrahim'i hak sevdaya salan yâr." Şiirdeki "bin yüz beşe" ifadesi H. 1175, M. 1761 tarihini göstermektedir. Doğumu da dâhil olmak üzere Âşık İbrahim'in hayatında önemli bir olaya işaret eden bu tarih, onun 18. yüzyılda yaşadığını göstermektedir.

Bugün de Alevi inancına mensup Türkmenlerce meskun olan Bahadın köyünde doğan Âşık İbrahim de Alevi-Bektaşî tarikatına mensuptur. Şiirlerinde tarikatını gösteren mısralarla karşılaşmaktayız. Arif Baş'ın bildirdiğine göre Âşık İbrahim'in soyu Bahadın'da bugün "Âşıkil" sülalesi olarak anılmaktadır. Kendisinin de Âşık İbrahim'in soyundan geldiğini ifade eden yazarın verdiği bilgileri ihtiyatla karşılamakla beraber doğru olarak da kabul edilmelidir.

Bade içen (Âşık İbrahim, "geceleyin rüyasında nur yüzlü iki ihtiyarın gümüş tas içinde verdikleri badeyi içerek âşık olmuştur" kaydı düşülmüştür.) (Baş 1991: 7) atışma yapan (1991: 19-29) dolayısıyla irticali şiirler söyleyen Âşık İbrahim'in (Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesinde Âşık Halil ile atışmalar yaptığı ve bu atışmalarda İbrahim'in söylediği iki şiirle Halil'i yendiği kaydına yer verilmektedir.) bu özellikleriyle âşıklık geleneği içerisinde yetişen, Alevi-Bektaşî şairlerinin etkisi altında şiirler söyleyen, elinde sazı ile at sırtında diyar diyar dolaşarak sanatını icra eden –diğer Yozgatlı şairlerin aksine olarak- "âşıklık" özelliklerine sahip olduğunu ortaya koyan bir şair olduğu belirtmelidir. Nitekim hakkında anlatılan rivayetlere göre Mısır Valisinin âşığı yanında götürerek üç yıl alıkoyduğunu ve atışmalar yaptırdığını (1991: 11) göz önüne alırsak, yaşadığı dönemin güçlü şairlerinden biri olduğu söylenebilir.

Ele geçen şiirlerinin çoğu hece, kafiye ve ifade bakımından kusurludur. Bu şiirlerin sözlü gelenekten derlenmesi, iki yüzyıl içerisinde meydana gelebilecek muhtemel değişimleri göz önüne almayı gerektirmektedir. Eldeki şiirlerinde Alevi-Bektaşî şairleri tarafından sıkça işlenen tarikat ile ilgili

konuların yanında, gurbet, hasret, yoksulluk gibi konular da bulunmaktadır. Elimizde bulunan on beş civarındaki şiirinden hareketle Âşık İbrahim'in edebî şahsiyeti hakkında isabetli değerlendirmeler yapılması oldukça güçtür. Ancak yapılan derlemeler, rivayetler ve şiirlerden hareketle, onun 18. yüzyılda yaşamış, âşıklığın temel prensiplerine bağlı, Alevi-Bektaşî tarikatına mensup bir şair olduğu söylenebilir.

Eserlerinden Örnekler

Koşma

Cemâlini gördüm gönlüm şad oldu
Gönül eğlencesi cemâl merhaba
Aktı çeşmim yaşı çaylar sel oldu
Çaylar eğlencesi mihman merhaba
Pirim çıkmış Sul'hüyük'te oturur
Horasan'dan kökasini getirir
Zemheride yanıl elme yetirir
Hem dalına hem budağına merhaba
Yürüyen duvara dur dedi durdu
Nişan olsun diye sırtına verdi
Kara taşı hamur etti yağurdu
İşareti belli Bektaş Merhaba
Kırlangıcın neresinde temaşa
Anda biter nergizinen menevşe
Bizden selâm söylen Sultan Bektaş'a
Orda yatan gazilere merhaba
Eydür İbrahim'in dilim dolaşık
Pîrini sevmeyen olur mu âşık
Dün ü günü yüz sürdüğüm gök eşik
Âb-ı zemzem Çilehâne merhaba

Baş, Arif (1991). *18. Yüzyıl Halk Ozanlarından Âşık İbrahim*. Ankara. 15-16.

Koşma

İcazet vaktidir benim efendim
Teferrüc edelim illerimizi
Derya-yı muhipten bağlandı bendim
Kime arz edelim hallerimizi
Vilâyet perişan yeğîn gamım var
Düşmüşüm efkâra leyli ve nehar
Nice ahbaplarım eder intizar
Anar menciliste dillerimizi
Bir melek misâli soyun soylasam
Nazlı yârin zikrin dilde söylesem
Mevlâm izin verse insem boylasam
Ragıptan tenhadan göllerimizi
Kişi efendisin meth eder her gün
Velinimetimsin kılamam terkin
Ne kadar eğlensek git olur bir gün
Akıttın didemden sellerimizi
Kulun niyaz eder ol desti payi
Budur âşıkların erkânı huyu
Gitti de gelmedi İbrahim deyi
Belki bekler vardır yollarımızı

Baş, Arif (1991). *18. Yüzyıl Halk Ozanlarından Âşık İbrahim*. Ankara. 12.

Kaynakça

BAŞ, A. (1973). *İki Yüz Yıl Ötelerden Sesi Gelen Âşık İbrahim*. Ankara: Şark Matbaası.

BAŞ, A. (1991). *18. Yüzyıl Halk Ozanlarından Âşık İbrahim*. Ankara: yyy.

OĞUZ, M. Ö. (1994). *Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

* Bu madde, Mehmet Öcal OĞUZ, "İBRAHİM", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ibrahim-mdbir> adresinden Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü tarafından verilen izinle alınmıştır.